

Norsk forskning om forebyggende tiltak og hjelpetiltak mot vold i nære relasjoner

Prosjektplan for forskningskart

Sammendrag

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har gitt Folkehelseinstituttet i oppdrag å kartlegge norsk forskning om tiltak mot vold i nære relasjoner for å få oversikt over kunnskapsgrunnlaget, samt for å avdekke eventuelle kunnskapshull.

Vi vil gjennomføre systematiske litteratursøk. Titler og sammendrag vurderes opp mot inklusjons- og eksklusjonskriteriene. Referansene vurderes ved at to forskere parvis og uavhengig av hverandre vurderer titler og sammendrag og fulltekster for inklusjon og eksklusjon. Vi vil kode studiene vi inkluderer i EPPI reviewer innenfor et forhåndsbestemt rammeverk. Forskningen vi identifiserer vil presenteres i en rapport og som et eller flere interaktive nettbaserte forskningskart.

Tittel:

Norsk forskning om forebyggende tiltak og hjelpetiltak mot vold i nære relasjoner

**Prosjektplan for
forskningskart**

Oppdragsgiver:

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
(Bufdir)

Startdato:

30.02.2020.

Sluttdato:

15.10.2020

Lag:

Christine Hillestad Hestevik (lagleder)

Asbjørn Steiro

Geir Smedslund

Ingrid Harboe (bibliotekar)

Fagfeller:

Kari Stefansen, Forsker I, OsloMet

Sveinung Odland, Psykologspesialist,
RVTS øst.

Rigmor Berg, avdelingsdirektør, FHI

Godkjent av:

Hege Kornør, avdelingsdirektør, FHI

Kåre Birger Hagen, fagdirektør, FHI

Summary

The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir) has commissioned the Norwegian Institute of Public Health to map Norwegian research on measures against violence in close relationships in order to get an overview of the research in the field and to identify the knowledge gaps.

We will conduct systematic literature searches in electronic databases. Pairs of reviewers will independently screen titles, abstracts and full text reports to assess whether they meet our inclusion criteria. We will code the included studies in EPPI-reviewer in accordance with a predefined framework. We will present the results in a report and as one or several interactive web-based evidence and gap maps.

Title:
Norwegian research on preventive and supportive measures against violence in close relationships

Protocol for
Evidence and gap map

Commissioner:
The Norwegian Directorate for Children, Youth and Family Affairs (Bufdir)

Start date:
30.02.2020.
End date:
15.10.2020

Team:
Christine Hillestad Hestevik (team leader)
Asbjørn Steiro
Geir Smedslund
Ingrid Harboe (librarian)

Peer reviewers:
Kari Stefansen, Senior Researcher, OsloMet
Sveinung Odland, Psychologist, RVTS øst.
Rigmor Berg (Department director, NIPH)

Approved by:
Hege Kornør (Department director, NIPH)
Kåre Birger Hagen (specialist Director, NIPH)

Innledning

Folkehelseinstituttet fikk i januar 2020 i oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) å lage en systematisk kartlegging av norsk forskning om tiltak mot vold i nære relasjoner for å få oversikt over kunnskapsgrunnlaget, samt for å avdekke eventuelle kunnskapshull innen feltet. Formålet er å få oversikt over hva som finnes av forskning, som grunnlag for å utarbeide en plan for videre forskning på feltet (jf. *Opptrappingsplan mot vold og overgrep*, s. 52 (1)). Kartleggingen skal inngå i grunnlaget for å foreta kunnskapsbaserte prioriteringer for videre forskning på feltet.

Vold i nære relasjoner er et alvorlig og komplekst samfunnsproblem som rammer en betydelig andel av den norske befolkningen (1-4). Basert på undersøkelser gjennomført de siste årene anslås det at mellom 75 000 og 150 000 personer utsettes for vold i nære relasjoner i Norge hvert år (2).

I dette prosjektet tar vi utgangspunkt i Verdens helseorganisasjons (WHO) definisjon av vold (5):

«[Vold er] tilsiktet bruk av fysisk kraft eller makt, faktisk eller ved hjelp av trusler, rettet mot en selv, andre enkeltpersoner, eller mot en gruppe eller et samfunn, som enten resulterer i eller har stor sannsynlighet for å resultere i fysisk skade, død, psykologisk skade, feilutvikling eller deprivasjon».

Ifølge WHO kan fravær av handlinger også påføre personer skade i form av fysisk og emosjonell neglisjering som medfører at personer som er under andres omsorg ikke får dekket grunnleggende behov (5).

Vold i nære relasjoner defineres gjerne som vold eller trusler om vold overfor nåværende eller tidligere partner og vold mot søsken, barn, foreldre, besteforeldre og andre i rett opp- eller nedadstigende linje, samt adoptiv-, foster- og ste-forhold. En bredere definisjon kan også omfatte avhengighetsforhold mellom tjenestemottaker og tjenestutøver (1). I dette prosjektet vil storfamilie, kjærestereelasjoner, relasjoner til tjenesteytere og personer i bofellesskap også regnes som nære relasjoner.

I kartleggingen vil denne avgrensingen av vold i nære relasjoner legges til grunn: fysisk vold, seksuell vold (seksuelle overgrep/voldtekt), psykisk vold, trusler, økonomisk vold, latent vold, digital vold, forsømmelse og neglisjering, æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse (kvinnelig omskjæring/FGM), negativ sosial kontroll (6).

Forholdet mellom utsatt og gjerningsperson er av stor betydning for hvordan volden oppleves. Å bli utsatt for fysisk, psykisk eller andre former for vold fra noen man har en nær relasjon til kan være en stor belastning, og er ofte forbundet med en rekke somatiske og psykiske helseplager (4;7). I tillegg kan tillitsbruddet dette involverer oppleves som ekstra belastende. For noen kan det også oppleves vanskeligere å ta initiativ til å fortelle om vold som begås av en av ens nærmeste (8).

Vold og overgrep har ikke bare alvorlige konsekvenser for enkeltindividens psykiske og fysiske helse, men medfører også store samfunnskostnader i form av økte behov for hjelpetiltak, psykisk og fysisk helsehjelp, barneverntiltak, krisesentertilbud, sosialtjenester og til polititressurer og rettsvesenet. De årlige kostnadene tilknyttet vold i nære relasjoner i Norge har blitt anslått til å ligge mellom 4,5 og 6 milliarder kroner (2).

Regjeringen har som mål at forebygging av vold skal prioriteres og styrkes, og at alle relevante sektorer skal bidra og synliggjøres som helsefremmende arenaer. Forebyggende arbeid kan redusere sannsynligheten for at vold og overgrep skjer, og stoppe pågående vold. Regjeringens mål er også at vold skal oppdages tidlig og at utsatte og utøvere av vold skal få individuelt tilpasset oppfølging og behandling. En rekke kommunale, regionale og statlige tjenester kan bidra i dette arbeidet. Sentrale arenaer for forebyggende arbeid og hjelpetiltak er familien, i skolen, i barnehagen, i helse- og omsorgstjenester, i justissektoren, i frivillig sektor, i lokalsamfunnet og på internett (1).

NKVTS publiserte i 2018 en rapport som beskrev forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner i Norge basert på forskningsbaserte evalueringer og annen skriftlig dokumentasjon. De fant manglende forskningsbasert kunnskap om forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner i Norge generelt og lite systematisk kunnskap om hvilke og hva slags forebyggende tiltak som har virkning. De identifiserte en del tiltak rettet mot barn, unge og deres familier, men fant at det manglet dokumentasjon på forebyggende tiltak rettet mot den voksne og den eldre befolkningen i Norge. Denne rapporten tok ikke for seg forebyggende arbeid rettet mot æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller andre former for negativ sosial kontroll i familien (9).

FHI har tidligere kartlagt omfanget av internasjonal forskning om effekt av behandlingstiltak for personer som er utsatt for eller utøver vold. Her kom det frem at forskning på tiltak knyttet til eldrevold, digital vold og rusrelatert vold var lite prioriterte temaer (10).

Vi vet for øvrig for lite om forebyggende tiltak og hjelpetiltak mot vold i nære relasjoner i Norge, og om effekten av tiltakene. En kartlegging av eksisterende norsk forskning om forebyggende tiltak og hjelpetiltak mot vold i nære relasjoner vil derfor utgjøre et viktig utgangspunkt i arbeidet med å utrede videre forskningsbehov, og utarbeide en nasjonal plan for videre forskning på vold i nære relasjoner.

Mål/hensikt

Hensikten med denne kartleggingen er å få en oversikt over forskning om forebyggende tiltak og hjelpetiltak mot vold i nære relasjoner i Norge, samt å identifisere kunnskapshull. Kartleggingen skal omfatte forskning om tiltak mot vold og overgrep innen: forebyggende arbeid, informasjonsarbeid og hjelpetiltak rettet mot personer som er utsatt for og/eller utøver vold i nære relasjoner i Norge. Dette omfatter tiltak som tjenestenes arbeid, samtaler, oppfølging, miljøterapeutisk arbeid, sikkerhetsarbeid, tverretattlig samarbeid, brukererfaringer med tiltak/tjenester, etc. Kartleggingen vil kunne danne grunnlag for kunnskapsbaserte prioriteringer for videre forskning på feltet.

Metode

For å svare på oppdraget vil vi utarbeide et forskningskart (evidence and gap map: <https://campbellcollaboration.org/evidence-gap-maps.html>). Denne typen forskningskartlegging egner seg særlig godt til å identifisere kunnskapshull, da den forutsetter et forhåndsbestemt konseptuelt rammeverk for hva slags forskning og –temaer som skal kartlegges. Metoden innebærer systematiske litteratursøk, utvelgelse av studier basert på forhåndsbestemte inklusjonskriterier og koding av inkluderte studier innenfor et forhåndsbestemt rammeverk (11).

Problemstilling

Kartleggingen skal besvare følgende problemstillinger:

Hvilken forskning foreligger om:

1. Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner i Norge?
2. Hjelpetiltak rettet mot personer som er utsatt for og/eller utøver vold i nære relasjoner i Norge?

Inklusjonskriterier

Studiedesign: Vi inkluderer alle studiedesign, også prosjektplaner/protokoller for pågående studier og systematiske oversikter.

Land: Studier utført i Norge

Populasjon:

- Den generelle befolkningen
- Særlige utsatte grupper (barn, eldre og sårbare grupper)
- Personer som utøver vold¹ mot partner, familiemedlem(mer), slektning(er), eller i vennskaps-, tillits- eller avhengighetsrelasjoner (inkl. tjenesterelasjoner).

¹ Fysisk vold, seksuell vold (seksuelle overgrep/voldtekt), psykisk vold/trusler, økonomisk vold, latent vold, digital vold, forsømmelse og neglisjering, æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse (kvinnelig omskjæring/FGM), negativ sosial kontroll

- Personer som blir utsatt for vold¹ av partner, familiemedlem, slektning, eller i vennskaps-, tillits- eller avhengighetsrelasjoner (inkl. tjenesterelasjoner).
- Personer som både utøver og er utsatt for vold¹ i nære relasjoner som definert ovenfor.

Tema/tiltak:

- Forebyggende tiltak, som informasjonsarbeid og andre brede innsatser for å forhindre forekomst av vold i nære relasjoner
- Hjelpetiltak, som tjenestenes arbeid, samtaler, oppfølging, miljøterapeutisk arbeid, sikkerhetsarbeid, tverretatlig samarbeid
- Brukererfaringer med tiltak/tjenester

Aktuelle arenaer for tiltakene kan inkludere:

- Barnevern
- Familievern
- Krisesenter
- Sentre mot incest og seksuelle overgrep
- Kommunehelsetjenesten
- Barnehus
- Skole og barnehage
- NAV
- Politi og rettsvesen
- Asylmottak
- Tiltak i regi av frivillige organisasjoner
- Alternativ til vold
- Støttesenter for kriminalitetsutsatte (politiet)

Eksklusjonskriterier:

- Forskning om behandlingstiltak (helsepersonell som tar syke i kur) da dette er kartlagt tidligere (10)
- Primærstudier som ikke er utført i Norge, selv om norske forfattere har bidratt
- Systematiske oversikter over internasjonale studier, selv om forfatterne er norske
- Publikasjoner av forfattere som har hovedstilling utenfor Norge, selv om en eller flere har bistilling i Norge
- Konferansesammendrag som omhandler forskning som er publisert i artikler eller rapporter
- Kronikker, debattinnlegg, omtaler/reportasjer om forskning og tilsvarende publikasjonstyper
- Studentoppgaver (inkludert bachelor og masteroppgaver)
- Publikasjoner publisert før år 2010

Litteratursøk

Forskningsbibliotekar Ingrid Harboe utvikler søkestrategien med innspill fra prosjektgruppen. En annen forskningsbibliotekar fagfelle vurderer søkestrategien. Endelig søkestrategi publiseres som vedlegg til ferdig rapport. Litteratursøket vil avgrenses til publiseringsår 2010 eller senere. Vi vil søke systematisk etter forskning om tiltak mot vold og overgrep i følgende databaser (alfabetisk):

- CINAHL
- Cochrane Library: Cochrane Reviews; Cochrane Protocols; Cochrane Central Register of Controlled Trials (CENTRAL)
- Embase (Ovid)
- Ovid MEDLINE
- PsycInfo (Ovid)
- SveMed+

I tillegg vil vi søke i følgende kilder (alfabetisk):

- BORA (Bergen Open Research Archive)
- CRISTIN (Current research information system in Norway)
- Google Scholar
- Idunn (Digital plattform for fag- og forskningstidsskrifter, Universitetsforlaget)
- NORA
- NORART (Norske og nordiske tidsskriftartikler)
- Oda (Digitalt vitenarkiv, OsloMet)
- ORIA (portal til materialet fra de fleste norske fag- og forskningsbibliotek)
- Prosjektbanken, Forskningsrådet

Dersom prosjektets rammer tillater det, vil vi i tillegg gjøre håndsøk etter «grå» (upublisert) litteratur (kilder gjenstår å bestemme).

Søkeresultatene (referansene) importeres fra databasene til referansehåndteringsverktøyet EndNote der det er mulig, hvis ikke legger vi dem manuelt inn i et regneark. Forskningsbibliotekaren gjør et dublettsøk i EndNote, og fjerner eventuelle dubletter.

Artikkelutvelgelse

Vi importerer alle referanser fra EndNote til EPPI-Reviewer4 (12), hvor vi vurderer titler og sammendrag opp mot inklusjonskriteriene. Hver referanse vurderes ved at to forskere parvis og uavhengig av hverandre vurderer alle identifiserte titler og sammendrag for inklusjon og eksklusjon. Vi løser uenighet ved diskusjon, eventuelt ved å konferere med en tredje forsker i teamet. Dersom en referanse mangler sammendrag i EPPI-Reviewer forsøker vi å finne det manuelt ved enkle søk og legger det inn i verktøyet.

Vi vil først gjennomføre en pilotundersøkelse der forskerteamet ved Folkehelseinstituttet screener de samme titlene og sammendragene, for så å drøfte oss fram til felles forståelse av hva som skal inkluderes og ekskluderes.

Koding

Vi vil basere all informasjon om studiene på tittel og sammendrag, fordi det ikke er mulig å innhente artikler i fulltekst innenfor tidsrammen for dette prosjektet.

Vi vil sette opp et kodeverktøy i programvaren EPPI-Reviewer 4, hvor hver studie vil bli kodet av én av prosjektmedarbeiderne. En annen prosjektmedarbeider vil sjekke at kodingen stemmer, og rette eventuelle feil. Når det gjelder hvilke kategorier vi skal bruke til å kode de inkluderte studiene med, tar vi utgangspunkt i inklusjonskriteriene våre. Vi vil be om innspill fra fagfellene til å nyansere kategoriene i underkategorier og sette dem inn i et rammeverk.

Vi vil pilotere kategoriene og rammeverket ved å velge ut 20 inkluderte studier og la hele prosjektteamet, og ev. noen fagekspertter, kode dem i EPPI-Reviewer. Ved behov vil vi vurdere å utarbeide en kodebok som definerer hvordan de ulike kategoriene skal brukes.

Av hensyn til oppdragets ramme vil vi ikke vurdere studienes risiko for systematiske skjevheter.

Sammenstilling

Av hensyn til oppdragets ramme vil vi ikke hente ut og sammenstille resultater fra de inkluderte studiene.

Vurdering av tillit til resultatene

Av hensyn til oppdragets ramme vil vi ikke hente ut, sammenstille eller vurdere tilliten til resultatene.

Fagfellevurdering av prosjektplan og rapport

Eksterne fagekspertter vil gi innspill på prosjektplan, fagfellevurdere rapporten, og komme med innspill på hvilke kategorier vi skal velge for å beskrive de inkluderte studiene. Prosjektplan og rapport vil også fagfellevurderes av en metodeekspert ved FHI.

I tillegg vil vi ha jevnlig dialog med Bufdir, og de vil få mulighet til å komme med innspill på prosjektplan, søkestrategi og rapportutkast underveis i arbeidet med kartleggingsoversikten, men det vektlegges at arbeidet skal gjøres uavhengig av oppdragsgiver og i henhold til prosjektplan.

Tidsplan

Tidsplanen for prosjektet presenteres i Tabell 1.

Tabell 1: tidsplan for karleggingsoversikten

<i>Trinn/delleveranse</i>	Startdato	Sluttdato
<i>Utvikling av prosjektplan</i>	30.02.2020	01.04.2020
<i>Fagfellevurdering av prosjektplan</i>	02.04.2020	15.04.2020
<i>Få godkjent prosjektplan</i>	16.04.2020	26.04.2020
<i>Litteratursøk</i>	27.04.2020	15.05.2020
<i>Utvelging av studier</i>	18.05.2020	17.06.2020
<i>koding</i>	17.06.2020	24.07.2020
<i>Rapportutkast</i>	25.07.2020	31.08.2020
<i>Sende foreløpig utkast til Bufdir for gjennomlesing/innspill</i>	15.08.2020	31.08.2020
<i>Fagfellevurdering</i>	01.09.2020	14.09.2020
<i>Skrive ferdig rapport</i>	15.09.2020	22.09.2020
<i>Godkjenne og publisere</i>	23.09.10	15.10.2020

Tiltak ved ev. forsinkelse

Hvis det skulle oppstå forhold som utgjør en risiko for at leveringsfristen vanskelig kan overholdes, som f.eks. uforutsett langtidsfravær blant prosjektmedarbeiderne, et større antall søketreff enn forventet (> 5000) eller andre forhold, vil et eller flere av følgende tiltak være aktuelle:

- Økt bemanning innenfor den avtalte oppdragsrammen
- Erstatte prosjektmedarbeidere ved fravær/sykdom
- Ytterligere avgrensninger i inklusjonskriterier (etter avtale med oppdragsgiver)
- Forlengelse av leveringsfristen (etter avtale med oppdragsgiver)

Leveranser og publisering

Vi vil presentere resultatene av kartleggingen i en norskspråklig FHI-rapport som framstiller kartleggingen i tabeller (matriser) samt forklarende tekst om forekomsten av forskningsbasert dokumentasjon og kunnskapshull innen prosjektets problemstillinger. Forskningen vi identifiserer vil også presenteres i et eller flere interaktive nettbaserte forskningskart. Her planlegger vi å presentere målgrupper, typer vold og tiltak i hver sin akse og det vil være mulig å filtrere på kategorier som publiseringsår, kjønn, aldersgrupper, hovedmålgrupper, tiltak og utfall.

Etter Bufdirs ønske vil vi i rapportens bakgrunnskapittel presentere:

- en (ikke systematisk) oversikt over forskning om forekomst av vold i nære relasjoner for ulike grupper (inkludert en kort oppsummering av Kapittelet om vold og seksuelle overgrep i Folkehelse rapporten (13;14))

samt en vurdering av for hvilke grupper i samfunnet vi mangler kunnskap om forekomst av de ulike typene av vold som skal inngå i kartleggingen.

- en kort oppsummering av funnene i rapporten «Behandlingstiltak for personer som er utsatt for eller utøver vold: Et forskningskart over systematiske oversikter» (10), inkludert hva rapporten sier om videre forskningsbehov når det gjelder behandlingstiltak.

Buudir vil oversendes endelig rapport, inkludert lenke til det interaktive forskningskartet, til gjennomlesning senest to uker før publisering på fhi.no.

Nøkkelord: Vold i nære relasjoner, forebyggende tiltak og hjelpetiltak.

Relaterte prosjekter/publikasjoner/studier ved FHI

Bidonde J, Meneses J. The effect of interventions for children who have experienced violence in close relationships: an overview of reviews [Effekten av tiltak for barn som har opplevd vold i nære relasjoner: en oversikt over oversikter] Rapport – 2017. Oslo: Norwegian Institute of Public Health, 2017 (15).

Grøholt E, Bøhler L, Hånes H. Folkehelse rapporten–helsetilstanden i Norge i 2018. Oslo: Folkehelseinstituttet 2018 (14).

Kornør H, Steiro A, Echavez JFM, Holte HH, Sandberg H, Nguyen L. Behandlingstiltak for personer som er utsatt for eller utøver vold: Et forskningskart over systematiske oversikter. 2019 (10).

Kornør H, Winje D, Ekeberg Ø, Johansen K, Weisæth L, Ormstad SS, Steiro AK, Fretheim A. Psykososiale tiltak ved ulykker og kriser. Rapport Nr 14-2007. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, 2006 (16).

Meneses JF, Berg RC, Nguyen L. «Oppsummert forskning om effekt av tiltak rettet mot barn og unge som begår voldelige og/eller seksuelle overgrep». [Reviews about the effect of interventions aimed at children and young people who commit violent and/or sexual abuse]. Notat–2016. Oslo: Folkehelseinstituttet, 2016 (17) .

Referanser

1. Barne- og likestillingsdepartementet. Prop 12 S (2016-2017). Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021). 2016.
2. Rasmussen I, Strøm S, Sverdrup S, Vennemo H. Samfunnsøkonomiske kostnader av vold i nære relasjoner. Rapport 2012 2012;41.
3. Grøvdal Y. «Ikke verdt å gå til politiet med» Om vold i parforhold som ikke er anmeldt Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress 2019. Rapport nr. 5 2019.
4. Thoresen S, Hjemdal OK. Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv. 2014. 1. Tilgjengelig fra: file:///C:/Users/chhe/OneDrive%20-%20Folkehelseinstituttet/vold%20i%20nære%20relasjoner/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
5. Krug EG, Mercy JA, Dahlberg LL, Zwi AB. The world report on violence and health. The lancet 2002;360(9339):1083-8.
6. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og trumatisk stress. Hva er vold i nære relasjoner?wwww.nkvts.no[lest 13 mars]. Tilgjengelig fra: <https://voldsveileder.nkvts.no/hva-er-vold-naere-relasjoner/>
7. Justis- og beredskapsdepartementet. Et liv uten vold Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2014–2017. 2013.
8. Skjørten K, Bakketeig E, Bjørnholt M, Mossige S. Vold i nære relasjoner: Forståelser, konsekvenser og tiltak: Universitetsforlaget; 2019.
9. Moen L, Bergman S, Øverlien C. Forebyggende tiltak mot vold i nære relasjoner. Kartlegging av kunnskap for veien videre. Rapport 2018;2:2018.
10. Kornør H, Steiro A, Echavez JFM, Holte HH, Sandberg H, Nguyen L. Behandlingstiltak for personer som er utsatt for eller utøver vold: Et forskningskart over systematiske oversikter. 2019.
11. The Campell Collaboration. Evidence and gap maps (EGMs)<https://campbellcollaboration.org>: Campell Collaboration [lest 4. mai]. Tilgjengelig fra: <https://campbellcollaboration.org/evidence-gap-maps.html>
12. Thomas J, Brunton J, Graziosi S. EPPI-Reviewer 4: software for research synthesis. EPPI-Centre Software. London: Social Science Research Unit, UCL Institute of Education. 2010. 2018.
13. Folkehelseinstituttet. Vold og seksuelle overgrep fhi.no [oppdatert 31.01.2020; lest 7. april]. Tilgjengelig fra: <https://www.fhi.no/nettpub/hin/skader/vold/>
14. Grøholt E, Bøhler L, Hånes H. Folkehelse rapporten–helsetilstanden i Norge i 2018. Oslo: Folkehelseinstituttet 2018.
15. Bidonde J, Meneses J. The effect of interventions for children who have experienced violence in close relationships: an overview of reviews. 2017.
16. Kornør H, Winje D, Ekeberg Ø, Johansen K, Weisæth L, Ormstad SS, et al. Psykososiale tiltak ved kriser og ulykker. Rapport fra Kunnskapssenteret 2007.
17. Meneses J, Berg R, Nguyen L. Oppsummert forskning om effekt av tiltak rettet mot barn og unge som begår voldelige og/eller seksuelle overgrep. Oslo: Folkehelseinstituttet 2016.